

zakonito služi staroslovenskim jezikom u liturgiji. Time su dakle derogirane dosadanje odredbe, koje su tražile glagolska pismena za staroslovenske bogoslužne knjige, ali nije prošireno pravo upotrebljavanja staroslovenskog jezika u bogoslužju. — Koliko smo obaviješteni, na sličan će način biti svojevremeno izdana i aprobacija novog Rimskog Obrednika u hrvatskom prijevodu za sve biskupije, koji je predan u štampu.

Recenzije.

Dr. Remigius Stölzle: Charles Darwins Stellung zum Gottesglauben. Rektoratsrede gehalten am 339. Stiftungsfeste (11. Mai 1921.). Leipzig 1922. Verlag von Felix Meiner, 8°, str. 34.

U zbirci »Philosophische Zeitfragen« izdan je ovaj rektorski govor pokojnog prof. Dr. R. Stölzle, u kojem on na temelju tačnih pismenih izjava određuje Darwinovo stajalište u pitanju vjere u Boga. Istina je, da i danas mnogi broje Darwina među teiste, jednako kao što ga drugi pribrajaju k ateistima. Dr. Stölzle pokazuje, zašto je to moguće: jer je sâm Darwin jedno vrijeme odlučno zauzimao stav, priznavajući opstojnost Boga, da ga kasnije, ne doduše napusti, ali svojim izjavama oslabi. Ispravno je to: Darwin odbija od sebe oznaku ateista, naziva se sâm agnostikom, a u svom sistemu ne daje Bogu nikakove djelotvorne uloge. Ako je na početku i govorio o aktu stvorenja, kasnije je taj pojam izlučio iz svog sistema. Ne će dakle baš jako pogriješiti, tko ga stvarno ubroji među ateiste.

Razumljivo je zašto ga se toliko drže oni, koji su u znanosti tendenciozni. Naročito u pitanjima evolucije životinjskih vrsta i čovjeka, gdje još nema apodiktčkih dokaza.

Darwin je međutim kraj sveg svog agnostičkog stava u pitanju opstojnosti Boga, kud i kamo simpatičniji i kao trijezni, ozbiljni učenjak vredniji od mnogih svojih nastavljača. On je svome uvjerenju dao izraz neopredijeljnosti, dok su njegovi neki kasniji pristaše bez ikakovih jačih i stvarnijih dokaza koraknuli daleko naprijed u negativnosti, ostavivši tako naučno polje i zaplovivši u carstvo fantastičnih nagađanja.

Ima i danas takovih fantasta, koji »u ime« znanosti i darwinizma daju izjave i tvrdnje, radi kojih bi ih sâm Darwin odsudio.

Dr. A. Živković.

Borislav Lorenc: Pregled istorije filozofije. Beograd 1927. XII + 191. Din 30.—

Jedna malena knjiga, koju treba da pozdravimo, jer je radena velikim trudom i odličnom spremom, a ima i veoma praktičnu vrijednost, osobito za studente. Ovim je priručnikom i opet ispunjena jedna praznina

u našoj filozofijskoj literaturi, gdje je g. Lorenc, prof. beogradskog sveučilišta, već dosadašnjom neutrudivom svojom agilnošću stekao istaknuto mjesto.

Objavljajući ovu knjigu želim u prvome redu da ju preporučim na čitanje i širim slojevima inteligencije, a studente da upozorim na prikladni repetitorij. Ipak bih još mao jednu — metodičkog značenja — primjedbu, koju bi možda dobro bilo uvažiti kod priređivanja novog izdanja knjige.

Gledamo li naime na historiju filozofije kao na vremenski raspoređanu skupinu različitih fil. nazora, treba — ako i bez kritike — uočiti genetičku stranu problematike i otuda odrediti karakteristiku pojedinog fil. sistema kao tipičnog riješavanja u okviru same problematike. Po ovakovom se osvjetljenju filozofijske historije dobiva uvid u one izvore, iz kojih nastaju pitanja, a ujedno se ukazuju glavne smjernice filozofijskih odgovora. Da budem konkretan. Već kod grčke filozofije volio bih da je naglašen Sokratov intelektualizam proti sofistickom senzualizmu. Izloživši jasno status quaestionis, oko koga se kretala ideologija Protagore i Sokrata, trebalo bi još pokazati: u čemu je Sokratov stav logički fundiran. Tek na taj način može čitalac samostalno steći i neku kritičku orijentaciju. Jer opreka između senzualizma i intelektualizma zapravo se opetuje kroz svu historiju ne samo spoznajno-teoretske filozofije, nego je ona trajno mjerodavna i za metafizičku filozofiju. Ovu dakle liniju treba da historijski prikaz u svojoj cjelini naročito istakne.

Po navedenoj bi metodici dobio od Sokrata svoje objašnjenje i upotpunjenje Aristotel (str. 31. i 36.). Jer na pr. o A. psihologiji bi trebalo više reći; nema ništa o apstrakciji, koja je osnov ideogenetskog A. shvaćanja, a samo je otuda moguće osvijetliti i skolastički problem de universalibus, kao i savremeni problem o apstrakciji, najdubljoj psihološkoj poziciji proti Kantovom apriorizmu. — Ili na pr. u prikazivanju Aristotelove metafizike trebalo je kao polaznu točku razviti onu izreku na str. 33. »Realizacija mogućnosti, prelaz materije u potpunu stvarnost, razviće oblika iz materije, zasniva se na kretanju«. Iz ove ideje izvire upravo čitavi A. sistem, pa zato nije ni u historiji dovoljno samo shematsko stiliziranje. — Ili na pr. još ovo. Kod A. teodiceje dolazi najviše do izražaja njegov sintetički duh, pa zato bi trebalo ukratko eksponirati argumentaciju za postojanje Boga. Čitalac bi razabrao šta znači »metafizika«; a u komparaciji sa Kantom shvatio bi njegovu negaciju teorijske metafizike o Bogu. A što mi izgleda još važnije — u cilju odstranjenja jedne predrasude, koja je možda na štetu potpunog filozofijskog zbliženja između zapadnjačkih i istočnjačkih teologa —, sistematskim osvjetljenjem Aristotelova umovanja dobila bi se historijsko-idejna osnovica za skolastiku. U tome bi slučaju sasvim drukčije ispala njezina definicija, nego što je na str. 56. Za idejni postanak skolastike imade sasvim određenih historijskih uvjeta, koje bi djelomično trebalo objasniti kod prve rečenice pod naslovom »Nominalizam i realizam« (57.). Uopće manjka sistematski prikaz Tomine († 1274.) filozofije, koja je nerazumljivo stilizirana u izreci (str. 63.): »Osnovni principi Tomine filozofije jesu oblik i

materija, kao i kod Aristotela«. (Usput pripominjem, da se S. Eriugena — a ne Erigena — ne smatra »ocem skolastike«, kao na str. 56.)

Možda bi i o savremenoj filozofiji ipak trebalo više reći, na pr. str. 170. i drugdje. Manjka mi sintetički prikaz filozofijske misli ne samo kao općena karakteristika savremene filozofije, nego protegnut i na čitavu historiju filozofije kao princip kontinuiteta. Idealizam i realizam, monizam i dualizam i t. d. bile bi najviše smjernice u evoluciji fil. stvaranja. Tako bi historija filozofije od shematskog oblika dobila genetičku svoju impulzivnost. Možda izgleda, da bi se eo ipso pretvorila u Uvod u filozofiju. Ne potpuno, ali bi zaista i trebalo da bude historijski uvod u filozofiju. Takova bi knjiga bila pogotovo praktična — jer uporabiva i za samouke —, a bila bi i originalna.

Ove sam opaske naveo zato, jer smo mi tako reći u početnom stadiju filozofskog stvaranja, pa je svrsishodno da zajednički radimo kod svakog djela, ne bi li izašlo savršenije, nego što su takova djela i kod velikih naroda. Sa g. Lorencom je ugodno saradivati, jer je rukovođen traženjem istine i jer je veoma svijesni pregalac u izgrađivanju narodne naše filozofije.

Prof. Zimmermann.

1. Miljenko Vidović: Za zapadnu kulturu ili protiv nje. Predavanje održano u Beogradu 6. marta 1927. Po stenografskim beleškama. Štamparija »Vreme«. Beograd 1927. 12° str. 21.

2. Miljenko Vidović: Ideje i problemi. Članci i rasprave. Sabrao i uredio Kamilo Brössler. Sarajevo 1927. Štamparija »Obod«. 8°, str. 267.

3. Miljenko Vidović: Faktor rada — evanđelje života. Sarajevo 1927. Štamparski zavod d. d. 16°, VIII + 24.

1. — Da je zapadna kultura u mnogom zastranila, da je iznijela i unijela u život mnogo toga, što ga je učinilo težim i jadnijim, da ga je konačno u velikom stupnju rastrovala, ponizila, povrijedila — činjenica je u kojoj se svi slažemo. Jedino valja primijetiti, da je i u ovim pogledima na uspjehe i neuspjehe moderne zapadne kulture, lako moguće zastraniti, pa gledati odviše crno, kako je slučaj kod g. Vidovića. On je zašao tako daleko, da je proreкао propast Evrope — za ciglih 50 godina! (Društvena dekadencija, str. 16; ocjenu vidi: »Bogosl. Smotra« 1915., br. 4., str. 510.) Dakako, da je to pretjeranost. Jednako je neispravno i netačno u zapadnoj kulturi ne vidjeti svijetlih strana, ne priznati nikakovog duševnog napretka, nikakovih pozitivnih vrednota. Tamo dakako, gdje kruži oko g. V., nema doista nikakovih duševnih vrednota. U njegovom ambijentu, na izvorima, na kojima on crpe, nema okrepe za dušu.

Ni u opredjeljivanju uzroka toj krizi zapadne kulture ne sudi ispravno g. Vidović. Razlog, koga navodi (str. 9.—14.) ne rješava problema: da Evropa tobože svaljuje krivnju na prirodu čovjekovu, smatrajući ga zlim, dok on, g. Vidović, pretstavlja čovjeka savršeno dobrim, šta više »bogočovjekom« (str. 14.). Ni njegovo upiranje na našu slavensku rasnu odliku, našu naročitu moralnost i etičke vrline — nije bez prigovora. Nije naša narodna psiha »prirodno etička« u njegovom evolucio-